

ONTOLOGIJA RADIJA I TELEVIZIJE

Ginter Anders, *Svet kao fantom i matrica*, Filozofska razmatranja o radiju i televiziji, Prometej, Novi Sad 1996.

Problematika "estetskog privida" stara je gotovo koliko i filozofija mišljena kao ontologija – dakle, kao nauka o biću. Pojmu "estetskog privida" starih, u današnje vreme odgovara fenomen "fantoma" i njegovog matičnog sveta, definisanog od strane medija kao što su radio i televizija. Svojim novijim tekstovima izdvojenim iz spisa: *Zastarelost čoveka (Die Antiquiertheit des Menschen)*, koji se nalaze u knjizi: *Svet kao fantom i matrica (Die Welt als Phantom und Matrice)*, Ginter Anders (Anders) nastoji da kritički preispita biće radija i televizije, misleći *biće* kao nekakvu "fantomsku" tvorinu koja svoje dvostruko utemeljenje nalazi u nereflaktovanom, "prisvojnom" idealizmu fihteovsko-hegelovskog tipa s jedne strane, dok je svojom drugom stranom zaglibljena u robno-slikovni svet postindustrijskog društva.

Ovde je reč, pre svega, o ukazivanju na karakterističnu pojavu tzv. ontološke dvoznačnosti, pošto savremena tehnologija prenošenja zvučnog signala i/ili slike na daljinu omogućuje istovremeno prisustvo i odsustvo

emitovanih događaja, koji su ujedno i stvarni i prividni. Šopenhauerov (Schopenhauer) pesimistički svet, viđen kao primarna volja, a potom i njena emancipovana predstava, drugim rečima: ontološki posve različiti svetovi, radikalno su pretvoreni u jedinstvenu prostorno-vremensku konstrukciju koja nije ni biće ni predstava koja u biću nalazi svog ontološkog referenta, nego je to nešto *treće* – jedan "fantomski" svet koji pluta na granici između bića i privida.

Slika sveta koju nam direktno na kućnu adresu isporučuju savremeni mediji nije, nasuprot naivnim očekivanjima, celovita slika sveta uspostavljena aposterioro, tj. empirijskim rascepkavanjem na čulne sheme i pojedinačne senzacije. Sastavljena od partikularnih istina koje participiraju u univerzalnoj matrici koja im je u osnovi, ova zbirna slika sveta neistinitija je zapravo od njenih pojedinačnih delova. Da bi paradoks na koji ukazuje Ginter Anders bio još zaoštreniji, ona je upravo onoliko neistinita koliko su njeni delići autentični u svojoj istinitosti.

Nezavisno od toga u koje se svrhe koriste, novi mediji usmereni su na produkovanje laži iz istinitih premisa. Ovo se dešava na taj način što konkretno, pojedinačno bivstvjuće ustupa mesto opštoj predstavi celine koja je unapred data kao apriorna uslovna forma svakog iskustva u Kantovom (Kant) smislu pojma, predstavljajući tako onu ontološku matricu koja medijskim putem masovno reprodukuje pseudorealne svetove kao svoju jedinu mogućnost i realnost.

Za razliku od optimističkog argumenta koji opravdava ili čak favorizuje tehniku kao takvu, a posebno ukoliko se ona posmatra kao instrument za dostizanje određenog, pozitivno valorizovanog društvenog cilja – odnosno, u funkciji jedne prosvetiteljske, apstraktne ideje humaniteta, Anders izražava skeptičnost prema ovakvim arhaičnim interpretacijama navodeći razloge i dokaze na osnovu kojih ne bi trebalo imati poverenja u integrisani tehnički um. Iako svestan da radio i TV tehnika uslovno mogu proširiti praktički horizont sadašnjice, i to "daleko preko našega čulnog vidika koji moramo imati na umu", Anders donosi dijametralno suprotan zaključak, da ovi mediji upravo doprinose kontraefektu, plasirajući jednu totalnu i pragmatičnu sliku sveta koja, proširujući svoj opažajni horizont, sužava ili u potpunosti otklanja prostor za slobodno delovanje.

Ovo "pragmatičko ujednačavanje sveta" koje izvode radio i svi raspoloživi vizuelni mediji današnjice događa se na temelju rada beskonačnih operacija matrice ili

unapred pripremljenih dejstava tzv. *šablona* po kojima se generišu sve pojedinačne emisije. "Šabloni su", kako primećuje Anders, "apriorne uslovne forme, ali ne samo forme shvatanja, ne samo forme razuma, ne samo forme osećanja, već i forme ponašanja i postupanja – dakle matrice veoma široke primene i univerzalnosti, dejstava kakvo ih ni najspekulativniji filozofi nikada nisu predvideli a ponajmanje za doba empirizma u kojem ipak, navodno, živimo."

Strukturalno posmatrano, ove forme nalikuju aleatornim serijama simultanih i sinhronih vremenskih procesa / operacija koje proizvode moguće svetove pojedinačnih radio i televizijskih emisija, ali tako da izvan njihove fantomske "stvarnosti" nikakva "alternativna" stvarnost zapravo ne može (i ne sme!) postojati. Ova relacija između bića / stvarnosti i privida / slike preslikana je po modelu delovanja tzv. *privredne ontologije*, čiji aksiom samo privremeno zvuči kao neoprostivi nonsens: "Realnost se proizvodi reprodukcijom; tek u množini, tek kao serija postaje 'biće'."

Tehnološkim premošćivanjem postojećeg vremenskog hijatusa između različitih pojedinačnih događaja, televizijska slika, na primer, postaje globalno zbivanje ovdje i sada, pružajući tako lažnu predstavu stvarnosti u njenom punom obimu. Ali, da bi kamuflaža potpuno uspela, ove forme ne smeju biti opažajne kao forme, već treba da imaju izgled samih stvari; modelujući naše moguće iskustvo, one ujedno modeluju i naš praktički horizont, odnosno celokupnu sferu moralnog i političkog delovanja, što u isto vreme predstavlja *maksimalni učinak matrice*.

Slično dejstvo nekada je, prema dijagnozi G. Andersa, imala fotografija – što se naročito ispoljilo u doba ozloglašene vladavine Hitlera i mas-ideologije nacionalsocijalizma. Fotografija je takođe intencionalno konstruisala *serijski univerzum*, umetnički svet koji "bivstvuje" ne razotkriva kao "opšte", ali ni kao "pojedinačno" dato, već kao reproduktivnu "seriju" koja uživa ontički status *uspomene*.

Otuda i sama stvarnost, poput *umetničkog dela u epohi njegove tehničke reproducibilnosti*, postaje melanholična, a njeno "stvarno" ili simbolično "vlasništvo" slika pohranjena u foto-albumu. Jedino prošlost, registrovana u medijumu fotografije kroz formu ponavljanja beskonačne sadašnjosti, dobija dignitet stvarnosti. "Ontološki formulisano: 'Samo bivše je biće'", kako kategorički tvrdi Ginter Anders. Time sama relacija između reprodukcione tehnike i uspomene kreira novu ontologiju savremenih medija: fotografije, filma, radija i televizije.

Kao što bi se očekivalo, nasuprot svetu fantoma koji masovno reprodukuju savremeni mediji stoji tip masovnog čoveka koji postaje publika *en miniature*. Nadalje, "minijaturna publika" zakonomerno reprodukuje čoveka novog doba nalik na lajbnicovsku *monadu bez prozora* koja percipira kako bi, u stvari, svaki put iznova potvrdila svoje biće, odnosno postojanje. Odnos monade prema tzv. spoljašnjem svetu ne samo da je pasivan i "konzumentski" nego je i posesivan u "idealističkom" smislu reči. Svet se javlja kao *moja* predstava, a ne kao nešto objektivno, izvan mene dato. Ipak, "spoljašnjost" diktira moje mišljenje, ponašanje i osećanja.

Ova antinomija u odnosu: čovek – svet, karakteristična je upravo za savremenu medijsku civilizaciju. Prividno slobodan, u tehnološki apsolutno uslovljenom svetu, savremeni čovek, čini se, nikad nije bio u nepovoljnijem položaju; postavljen u situaciju da ne veruje svojim čulima što je više na njih upućen, otuđuje se familijarizujući se, u isto vreme, sa spektakularnim svetom fantoma koji ga non-stop opsedaju. Obitavajući u takvom neistinitom okruženju, današnji čovek i sam postaje delić ove neistine: *blue print* vlastite neslobode.

sumi
L4109
kess
L9237

